

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

TÜRK DİLİ - 2

7. HAFTA

2022

İÇİNDEKİLER

ANLATIM BİÇİMLERİ

1. ANLATIM

- 1.1. ANLATIM BİÇİMLERİ**
- 1.2. BETİMLEYİCİ ANLATIM (BETİMLEME)**
 - a. Sanatsal Betimleme**
 - b. Açıklayıcı Betimleme**
- 1.3. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM (ÖYKÜLEME)**
 - a. Açıklayıcı Öyküleme**
 - b. Sanatsal Öyküleme**
- 1.4. AÇIKLAYICI ANLATIM**
- 1.5. TARTIŞMACI ANLATIM**

2. DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ

- 2.1. TANIMLAMA**
 - a. Nesnel Tanımlama**
 - b. Öznel Tanımlama**
- 2.2. ÖRNEKLEME**
- 2.3. TANIK GÖSTERME**
- 2.4. KARŞILAŞTIRMA**
 - a. Benzerliklerden Yararlanma**
 - b. Karşıtlıklardan Yararlanma**
 - c. İlişki Kurma**
- 2.5. BENZETME**
- 2.6. KİŞİLEŞTİRME**
- 2.7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA**
- 2.8. SORULARA BAĞLAMA**
- 2.9. SOMUTLAMA**
- 2.10. SOYUTLAMA**

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

1. ANLATIM

İnsanlar gördüklerini, duyduklarını, düşündüklerini, tasarladıklarını başkalarına anlatma ihtiyacı duyar.

Anlatım, duygu ve düşüncelerimizi sözlü ya da yazılı olarak ifade etmektir. Anlatım biçimi ise yazarın bu duygu ve düşünceleri ifade ederken kullandığı yoldur. Burada amaç okuyucuyu etkilemektir.

Anlatımdaki amaçları şöyle sıralayabiliriz:

- Kavramları tanımlamak
- Bir durum ya da karakteri incelemek
- Bir düşünceyi aydınlatmak
- Varlıkları belirgin özellikleriyle tanıtmak
- Bir olayı aktarmak
- Yerleşmiş duygu, düşünce, davranış ve kanıları değiştirmek
- Gözlemlenen varlıkları başkalarının zihninde canlandırmak
- Kişileri, tasarlanan olaylar içinde yaşatarak duygu ve izlenim kazandırmak

1.1. ANLATIM BİÇİMLERİ

1.2. BETİMLEYİCİ ANLATIM (BETİMLEME)

Yazar bu anlatım biçiminde herhangi bir olayı, kişiyi ya da nesneyi ***gördüğü kadarıyla*** anlatmaktadır. Başka bir deyişle varlıkları sözcüklerle görünür kılmaktadır. Bu anlatım biçiminde sıfatlara bolca yer verilir, fiiller az kullanılır ve çeşitli karşılaştırmalar yapılır. Yazar, adeta gördüklerinin resmini çizer.

Betimleme, anlatıcının amacına göre iki gruba ayrılabilir: Sanatsal Betimleme ve Açıklayıcı Betimleme

- a. Sanatsal Betimleme:** Yazar, gördüklerini duygularının, düşüncelerinin etkisiyle betimler. Yazarın amacı, varlıkların kendisinde bıraktığı kişisel izlenimleri duyurmak, başkalarının zihninde de aynı izlenimleri oluşturmaktır. Bu nedenle roman, hikâye gibi sanatsal türlerde bu anlatım biçimi ağırlık kazanır.

Bu anlatım türünde yazar, varlığın nitelikleri arasında en belirleyici olanları verir. Bunları ise üzerinde bıraktığı etkiye göre görme, işitme, tatma, dokunma ve koklama duyularından birine ya da birkaçına diğerlerinden daha çok yer vererek anlatır.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

Kenar mahalleler... Birbirine geçmiş, yaslanmış tahta evler... Kiminin kaplamaları biraz daha kararmış, kiminin balkonu biraz daha eğrilmiş, kimi biraz daha öne eğilmiş, kimi biraz daha çömelmiştir. Hepsi hastadır; onları seviyorum; çünkü onlarda kendimi buluyorum.

b. Açıklayıcı Betimleme: Yazar, tarafsız bir bakış açısıyla varlığa ait nitelikleri sıralar. Amaç, varlığı tanıtmak, okura bilgi vermektir. Yazarın varlıklar karşısındaki düşünce ve beğenileri yazıda yer almayacağından bu betimleme yalnız görüneni belirleyen bir fotoğraftan farksızdır.

Akdeniz Bölgesinin çatısı, Toros dağları tarafından oluşturulmaktadır. Dağlar bazı yerlerde denize çok sokulur, kayalık ve az girintili çıkıntılı bir kıyı üzerine dikine inerler. Bazı yerlerde ise kıyı çizgisi ile dağ sıraları arasına Adana Ovası gibi geniş düzlükler girer.

Betimleyici anlatımda eğer kişi betimleniyorsa buna **portre** denir. İki tür portre vardır: Fiziksel portre ve Ruhsal portre.

Kişinin fiziksel özellikleri betimleniyorsa buna **fiziksel portre** denir.

Gök mavisini gözlerini dikerken gözlerime, yarı beline uzanmış kumral saçlarıyla oynayıyordu, rüzgar. İnce, uzun, soluk beyaz parmaklarıyla buna karşı koymaya çalışıyordu.

Eğer kişinin karakteri, duygu durumları betimleniyorsa buna da **ruhsal portre** denir.

Ruhunun karanlık dehlizlerinde kaybolmuş, öfkeli, kırgın, kızgın ve bir o kadar da yalnızdı.

1.3. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM (ÖYKÜLEME)

Öyküleyici anlatımda yazar, bir olay yazısı kullanmaktadır. Yani metinde bir olay vardır. Olayın da bir akış sırası vardır. Bilindiği üzere olay belirli bir yer ve zamanda kahramanların hareketiyle ortaya çıkar. Ayrıca öyküleyici anlatım biçimlerinde betimleyici anlatım unsurlarına da rastlayabiliriz. Bu anlatımda fiillere sıkça rastlarız.

Bu anlatım biçimi, yazarın amacına bağlı olarak ikiye ayrılır:

- a) Açıklayıcı Öyküleme
- b) Sanatsal Öyküleme

a. Açıklayıcı Öyküleme: Bu öyküleme türünün amacı, gerçek bir olayı anlatarak okuyucuya bilgi vermektir. Açıklayıcı öykülemede sanat amacı ön planda değildir.

Gezi yazısı, anı, biyografi, tarih gibi yazı türlerinde bu anlatım biçimine yer verilir.

İşini olabilecek titizlikte yürütür, dükkânını tertemiz tutardı. Dükkânında her şeyin bir yeri vardı. Bir gün acele bir alışveriş anında, titrek parmaklarıyla toz şeker tartıyordu. Biraz ekliyor, terazinin dengesi bozulunca azıcık çıkarıyor, gene denk getiremeyince biraz daha katmaya özen gösteriyordu.

"Oluversin canım" dedim. "Ne titizleniyorsun?" Gözlüklerinin üstüne kalkan kaşlarıyla şaşarak baktı: "Ama fazla veren eksik de verir."

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

- b. Sanatsal Öyküleme:** Yaşanmış ya da tasarlanmış olayların anlatımında kullanılan bir anlatım biçimidir. Sanatsal öykülemde amaç, okuru bir olayın içinde yaşatmak, onun duygu ve düşüncelerini zenginleştirmektir.

Öykü ve roman gibi edebî türlerde kullanılan temel anlatım biçimidir. Bu anlatım biçiminde olay, kişi, zaman ve yer temel öğelerdir.

Köyden kasabaya taşınmıştık. Cadde üstünde, sol tarafta bahçesi olan, beyaz boyalı bir ev satın almıştık. Bahçemizden, komşu bahçeden gelen küçük bir su yolu geçiyordu. Bu su, yan duvarın altından aşağıdaki bahçelere akıyordu. Bizim bahçenin bir köşesinde ufak bir tel kümes vardı. Dip tarafta domates, biber, yeşil salata ekilmişti. Cadde tarafında sardunyalı, pembe karanfiller, hanımelleri bulunuyordu.

1.4. AÇIKLAYACI ANLATIM

Bir konuda, okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şey öğretmek için yazılan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Daha çok, ders kitaplarındaki, ansiklopedilerdeki gibi eğitici ve öğretici yazılarda kullanılır. Açıklama anlatım tekniğiyle yazılan yazılarda anlaşılır, sade bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatım biçiminin kişisel düşüncelerden uzak, nesnel bir anlatımı vardır. Yazar açıklama yaparken düşünceyi geliştirme yöntemlerinden de yararlanabilir. (Sayısal verilerden yararlanma, tanımlama gibi.)

“İkinci yeni şiiri, Garip şiirine tepkidir. Başka bir deyişle anlamdan, gerçekten, yaşamdan kopmanın şiiridir. Bu şairler, Batı’da gerçeküstücülerin şiirde kullandıkları bilinçaltını harekete geçirme yönteminden yararlanmışlardır. Anlamdan kurtulmak, soyutluğu sağlamak için duyulmadık yeni sözcükler türetme yoluna gitmişlerdir. Söz dizimini değiştirmiş, yeni tamlamalar kurmuşlardır.”

1.5. TARTIŞMACI ANLATIM

Herkesçe bilinen, kabul edilen fikirlerin değiştirilmesine yönelik bir çabadır. Yazar ortaya koyduğu durum ile sizin fikrinizi değiştirmeye yönelik çabalar sarf eder. Bu anlatım biçiminde tez ve antitez vardır.

Bu nedenle tartışma tekniğiyle yazılmış yazılarda, genellikle okurla karşılıklı konuşuyormuşçasına bir üslup kullanılır.

Tartışmacı anlatım biçiminde de düşünceyi geliştirme yöntemlerine başvurulur. Özellikle tanık gösterme ve örneklemeden sıkça yararlanır.

Tartışmacı anlatım biçiminde açıklamaya da yer verilir. Çünkü tartışılacak konunun öncelikle açıklanması gerekmektedir.

Aşağıdaki parçada yazar, başka bir dildeki romanın kendi dilimize çevrildiği zaman daha da etkili olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

“Her dilde yazılmış romanlar vardır. Peki, bu romanların içindeki duyguyu anlamak için o romanın yazıldığı dili bilmemiz mi gerekiyor? Asla. Hiç de gerek yok. O romanı dilimize çevirdiğimiz zaman, insanı etkileyen, hatta büyüleyen duyguları daha iyi hissederiz. Çeviri romanlarını daha çok sevmemin nedeni de budur. Yazar beni alıyor, kendi memleketine, kendi dünyasına götürüyor, hayatına ortak ediyor. Bizim de aradığımız bu değil mi?”

2. DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ

Yazar, anlatım tekniklerini kullanarak yazısını yazarken, ileri sürdüğü düşünceleri desteklemek, anlattıklarını inandırıcı kılmak için düşünceyi geliştirme yollarına başvurur. Daha çok düz anlatım biçimlerinde kullanılır.

2.1. TANIMLAMA

Bu bölümde yazar “Ne, nedir?” sorusunun cevabını vermektedir.

Yazar, bir kavramın ne olduğu tanımlar. O kavramı anlatan, açıklayan temel bilgiler verir.

“Eleştiri, yapıtın ve sanatçının değerini ortaya koymaktır. Ama eleştiriye sadece bunlarla açıklayamayız. Sanat yapıtı ile alıcısı arasında yorumlayıcı, açıklayıcı bir köprüdür de denebilir eleştiri için.”

Yukarıdaki parçada çeşitli yönlerden, eleştirinin ne olduğu anlatılarak tanımlama yapılmıştır.

a) Nesnel Tanımlama: Herkes için aynı olan, varlığın gerçek özelliklerini yansıtan tanımlardır:

Herhangi bir konuda belli bir görüşü, belli bir düşünceyi savunan, yazılara makale denir.

b) Öznel Tanımlama: Kişiden kişiye değişebilen göreceli tanımlardır.

Zaman bir kandırmacadır. Sizi ağına düşürmek için fırsat kollayan örümcek gibi etrafınızda dönüp durur.

2.2. ÖRNEKLEME

Bu bölümde yazar okuyucuyu ikna etmek için somut örneklerden yararlanır.

“Sanatçı halktan uzaklaştı mı kalıcı olmayı unutmalıdır; çünkü halk, kendi içinden çıkan sanatçılara sahip çıkmıştır hep. Nasrettin Hoca’yı düşünün. Hoca bir halk adamı olmasaydı, bugüne kalır mıydı? Sözleri deyim ve atasözleri haline getirilir miydi?”

Yukarıdaki parçada yazar, sanatçının kalıcılığının halktan ayrılmamasına bağlı olduğunu söylüyor. Bu düşüncesini desteklemek için, halkın arasından çıkıp onlar gibi olan ve bugün de yaşayan Nasrettin Hoca’yı örnek gösteriyor.

2.3. TANIK GÖSTERME

Yazar bu anlatım biçiminde okuyucuyu ikna etmek için konuyla ilgili tanınmış birinin ismini verir ve o ünlünün bir sözünü de açıklamaya ilave eder. Tanık gösterilen kişilerin görüşleri olduğu gibi alınıp tırnak içinde verilebildiği gibi, yazarın kendi ifadeleriyle de aktarılabilir. Ancak tanık gösterilen kişinin adının verilmesi zorunluluğu yoktur. Mesela: Bir büyüğümüz bu konuda şunları söylemektedir gibi.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

“Çocuğunuzun bilim adamı olmasını istiyorsanız eğer, önce ona edebiyatı sevdireyin; çünkü bilim adamının amacı insanların yaşamını kolaylaştırmak, dünyayı daha güzel ve daha yaşanılabilir kılmaktır. Bu amaca ulaşmak için insanları sevmek gerekir. Balzac şöyle der: Bilim insanı olmak için insanları sevmek, dolayısıyla edebiyatsever olmak gerekir.”

Atasözleri ve deyimler de tanık gösterme için kullanılabilir:

“İnsan ilişkileri için atalarımız ne doğru tespitlerde bulunmuşlar: suyun sessizinden; insanın yere bakanından kork.”

NOT: Tanık gösterme ve örnekleme karıştırılmamalıdır.
Örnekle belirtelim:

İstanbul binlerce yıllık bir kültürün ürünüdür. Pek çok ulus İstanbul'a sahip olmuş, birçoğu sonsuza dek İstanbul' a sahip olmak istemiş; ancak başarılı olamamıştır. Bu konuda Tefik Fikret şöyle söylemektedir: 'Bin kocadan arta kalan bir yosmasın sen.'

Örnekleme örneği için ise:

“İstanbul’u İstanbul gibi anlatan iki şair bilirim: Tefik Fikret-Sis, Vedat Türkali-Bekleriz İstanbul şiirlerinde İstanbul’u çok iyi anlatırlar.”

2.4. KARŞILAŞTIRMA

Herhangi bir düşüncüyü açıklamak için iki varlık, iki kavram arasındaki benzerlik ya da karşıtlıklardan yararlanmaktır.

“Arı, on binlerce yıldır aynı işi en kusursuz biçimde yapar: Düzgün, geometrik ölçülerle peteğini örür ve topladığı bin bir çiçek tozundan, bir kimya laboratuvarının imbiklerinden daha üstün biçimde balını süzer. Oysa insanoğlu uğraştığı on binlerce işi binlerce yıldır giderek geliştirmekte ve hâlâ en kusursuza ulaşmaya çalışmaktadır, işte insan budur.”

Bu parçada insanla arı karşılaştırılarak verilmiştir.

Karşılaştırma üç biçimde yapılır:

- a. Benzerliklerden Yararlanma:** Varlık ya da kavramların yalnız benzeyen yönleri ele alınarak karşılaştırma yapılır.

Andre Maurais'ya göre hikâye, romandan çok tiyatroya yakın bir türdür. Tiyatro gibi onun da sağlam bir çatıya, örgüye, becerikli bir sona, kısacası bir "perde"ye ihtiyacı vardır. Hikâyeden film çıkarmak, romandan film çıkarmaktan daha kolay değildir.

Bu parçada öykü ile tiyatronun benzer yönleri sıralanarak karşılaştırma yapılmıştır.

- b. Karşıtlıklardan Yararlanma:** Varlık ya da kavramların yalnız karşıt yönleri ele alınarak karşılaştırmaya başvurulur.

İnsanlığın adım adım ilerlemesini sağlayan şey, kuşkusuz, kişisel kazançların ürün ve buluşların kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Hayvanlar dünyasında buna benzer bir olay yoktur; eğitim görmüş bir köpek, başka bir köpeği eğitemez.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

İnsanda bilginin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, o nedenle insanlığın sürekli ilerlediği; oysa hayvanlarda bu olguların söz konusu olmadığı anlatılmış, insan ile hayvan arasında karşılaştırma yapılmıştır.

- c. **İlişki Kurma:** İki olay ya da iki durum arasındaki benzerlikten yararlanarak düşüncenin somutlaşması sağlanır.

Okulda iken tahta sıraların üstüne isimlerini çakıyla kazıyan arkadaşlarımız vardı. Bir gün bunlardan birisine:

- Ne işe yarayacak bu? diye sormuştum. Küçük bıçağın ucuyla tahtayı oymaya devam ederek düşünmeden cevap verdi:

- Hiç... yarına kalır.

Günlerden bir gün Persespolis'i geziyordum. Şehrin girişindeki aslanlı kapının duvarında isimlere rastladım. Bunlar, vaktiyle harabeleri gezmeye gelmiş her milletten gezginlerdi. Herkes, zamanla yumuşamış taşlara kendi adını kazımişti. Bunlarda tarihin büyük duvarlarına tutunmak isteyen insanların duygularını gördüm. Sanırım içlerinden birini okul arkadaşım gibi yakalayıp davranışının sebebini sormak mümkün olsaydı, aynı cevabı verecekti.

- Hiç Yarına kahr.

Yazar, arkadaşı ile gezginlerin davranışlarındaki benzerlikler arasında ilişki kurarak karşılaştırma yapmıştır.

2.5. BENZETME

Aralarında benzer yön bulunan iki varlık ya da durumdan zayıf olanı güçlü gibi gösterme sanatıdır.

*Cıvı cıvı sessiz duran yuvalar,
Kelebekler birbirini kovalar,
Halı gibi nakışlandı ovalar,
Bölük bölük, sarı, yeşil, mor şimdi.
Abdurrahim Karakoç*

Yukarıdaki dördükte ovaların nakışlanan halıya benzetildiğini görmekteyiz.

"Kendisi şehre girerken bir kral gibi karşılanmıştı." Bu cümlede de bahsedilen şahsın krala benzetilmesi söz konusudur.

2.6. KİŞİLEŞTİRME

İnsana ait bir herhangi bir kişilik özelliğinin insan dışı herhangi bir varlığa verilmesidir. Bu özellikler ağlama, üzülmeye, neşelenme, darılma, küsme, kin tutma, somurtma, sorumlu olma, unutma, heyecanlanma olabilir.

"Yavrusu ölen köpek boynu bükük bir şekilde gezinip duruyordu."

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

Bu cümlede insana ait bir özellik olan boynunu bükme (üzülmek, çaresiz kalmak) özelliği köpeğe verilmiştir.

*Gönül dile gelir kaval sesinde.
Boz martılar düğün yapar Mersin'de,
Isparta'nın renk renk gül bahçesinde
Bülbüllerin neşesini gör şimdi.*

Şair, yukarıdaki şiirde boz martıların düğün yapmasından bahsetmiştir. Düğün yapma insanlara has bir özelliktir. Bu özellik martılara verilmiştir.

“Bülbüllerin neşesi” derken de insana has bir özellik olan neşe özelliği bülbüllere verilmiş, neticede kişileştirme yapılmıştır.

2.7. SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA

Yazar düşüncesini inandırıcı kılmak için bazı sayısal verilerden yararlanır. Okuyucu bu şekilde okuduğu metne daha da inanmış olur.

Bilgi Yarışması

Yarışmaya 7 grup katılmıştı. Her bir grupta sınıfları temsilen 3'er öğrenci bulunmaktaydı. Aralarından biri grubun sözcülüğünü yapmaktaydı. Jüride ise 5 öğretmen vardı. Jürinin yeri yarışmacıların hemen karşıydı. Bu çekişmeli yarışmayı izlemeye yüzlerce öğrenci de gelmişti. Neticede ağlayan sınıflar olsa da güzel bir yarışma olmuştu.

2.8. SORULARA BAĞLAMA

Yazar bu yöntemle tartışmacı anlatım tekniğinden yola çıkarak soru sorar; ancak cevabını okuyucuya bırakır.

Mutluluk nedir sizce? Sadece para mı; yoksa sağlık mı? Diyelim ki ikisine de sahipsiniz. Peki kaskatı kesilmiş kalplere ne demeli öyleyse.

2.9. SOMUTLAMA

Soyut kavramları benzetme yoluyla açıklamaktır. Kavram, benzetilen varlığın bazı nitelikleriyle kavratılmaya çalışılır. Bu yolla kavram zihinde canlanır. Örnekleme, tanımlama, karşılaştırma gibi düşüncüyü geliştirme yollarında somutlamaya başvurularak düşünce kolayca kavratılır.

Benim ruhum hava ile dolu bir şişeye benzer. Bu şişe hiçbir zaman hayat kaynağı olan oksijenden mahrum kalmaz. Bu şişenin içindeki havayı bir boşaltgaç ile istediğiniz kadar boşaltmaya çalışınız, yine içinde biraz olsun oksijen kalır. Ruhumun kanına can veren manevi oksijen de "ümit'tir.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

Soyut bir kavram olan ümit, oksijene benzetilerek somutlaştırılmıştır.

2.10. SOYUTLAMA

Düşünceleri; somut kavramlara, soyut anlamlar vererek açıklamaktır.

Soyutlama yoluyla anlam yoğunlaştırılır. Okurun bilgi ve yaşam birikimine bağlı olarak yorumu sağlanır. Kavramın netleşmesi, okurun çağrışımına bağlıdır. Bu yol daha çok şiirde kullanılır.

Saat Çini vurdu birden: pirinçç

Ben gittim bembeyaz uykusuzluklardan

Kasketimi üstüne eğip acılarımın

Sen yüzüne sürgün olduğum kadın

Karanlık her sokaktaydın gizli bir köşedeydin